

[...]

itt sem szakad ki reális, éltető közegebből: a személyes és műfaji fejlődésből, az eszmék láncolatából, a kor széles hullámveréséből. Végül: Bodnár György az *irodalomtörténetírásban* is a komplex vizsgálatokat sürgette. E komplexitás lényege nyilván nem fogalmazható meg egyetlen mondatdal. Megújult műszemléletünk, korszerűbb elméleti tájékozódásaink komplex jellege azt jelenti, hogy az alapvető történeti-társadalmi megközelítés dúsul, kiegészül, s ezáltal hitelesebbé válik. Kiegészül mindenekelőtt a művek *környezete* irányában. A gazdasági, társadalmi formáló erők mellett jobban kell figyelniük a felépítmény és a tudatformák hatására: a kor eszmevilágának, a műfaji-esztétikai hagyománynak, a társalmi művészeteknek, a kor moráljának nyomaira. Jobban kell figyelniük a műalkotás *létrehozóját*: a művész élményvilágát, pszichikumát, „közérzetét”. Elmélyültebben kell vizsgálnunk az alkotást mint objektívólódott műtárgyat, amely elszakadt már alkotójától, s éli a maga önálló, autonóm életét. A *műközpontú* megközelítés föltárhatja a művészi struktúrát, annak valamennyi összetevőjét, az összetevők anyagát és funkcióját. Miklós Pál cikke (Az irodalmi műalkotás kutatásáról) azért jelentős, mert felvázolja a lehetséges megközelítési módokat, s utal a komplex vizsgálat feladataira is. A kísérletezésből felderengő eredmény: a marxista elméleti gondolkodás megújulása. Ebben kétségtelenül szerepe volt a Kritikának, de a továbblépés garanciája ezen a téren az említett negatívumok leküzdése, vagyis: a polgári vizsgálati eljárásokat az eddiginél hatékonyabban alá kell vetni a marxista kritikai módszereknek.

Már az elméleti törekvések is sejtetik, hogy *polemizáló és vitákat provokáló* lap a Kritika. Vitái néha más folyóiratokhoz kapcsolódnak (például az Ezüstkorról **Eörsi István** cikke az Élet és Irodalomban vagy Weber Antal cikke a Dózsáról), néha csupán a lapon belül ütköznek össze a nézetek. De szözlásra ingerelnek azok a cikkek is, amelyek az *Allásfoglalás* rovatban jelentek meg, s nem követte őket szóparhaj. Szemléleteink, művészetfelfogásunk, közéletünk lényegi kérdéseit érintik e viták. Az általánosabb érdekek közül háromra utalunk: Marx Györgynek az Új Írásban közölt Gyorsuló idő című cikke visszhangjára, a nyugati (s utalásokban a lengyel és jugoszláv) egyetemi megmozdulások elemzésére, és arra az egész évfolyamon végighúzódo, latens polémiaira, amely a hazafiság korszerű ér-

telmezését feszegette, vagy csak érintette.

Az első csupán egyetlen válaszcikk (Ádám György: Gyorsuló idő — eltérő ütem), de fontos, mert a technikai forradalom és az információ-robbanás üzemszervezési, közoktatási, egyéni vonatkozásait igyekezett összegezni. Rövid elemzés Almási Miklós cikke is (Rudi Dutschke és a nyugatnémet ifjúság), ám a nyugati ifjúsági mozgalmak alapvető ellentmondását bontotta ki: „a tüntetések, a változatos harci technika, a protest-magatartás elemei pontosabban kerültek kidolgozásra, mint amiért a harc folyik”. Ha lazán is, de kapcsolódik e témához **Eörsi István Felelőség és konszolidáció** című cikke. Csurka István s a Novi Sad-i Végel László írásai készítették arra **Eörsit**, hogy szembenézzen a szocialista konszolidáció és az elégedetlen ifjúság ellentétével. Nemrég széles körben vitatták nálunk is a fiatalok lehetőségeit, az ifjú tehetségek érvényesülésének útját-módját. Végel a konszolidációt az eszmei-lelki ki- és megegyezések állapotának tekinti, ahol az „objektív lehetőség” kliséjével takaróznak megkopott lelkek és szürke szellemek. A kiegyezések állapota csupa önredukció, csupa beletörődés, a magukat meg- és feladó egyének kottériája, amellyel szükségyszerűen szemben találja magát a néha romantikus, borzas, de mindig teljesebb, merészebb, az ideálist mindig jobban érző fiataltság. **Eörsi** helyesen hangsúlyozta, hogy „a forradalmár számára... nem lehet program a konszolidáció totális megszüntetése — hanem olyan konszolidációra kell törekednie, amely biztosítani tudja a valóság rugalmas szerkezetét, azt, hogy az egyén szabadságra tehessen szert a mindig-éppen-adott tényvilággal szemben... A szocialista konszolidáció célja tehát csak az általános lehetőségek növelése lehet.”

Nem ugratta ki önálló vitatémává a szerkesztés a *nemzet, hazafiság, dezilúzió, deheroizálás* kérdéscsoportját, de oly sok írásban felbukkan ez, néha erőteljesen, néha csak utalásokban, hogy egyszer, talán, átfogó polémiává kellene emelni. Kezdődik Fekete Sándor reflexióival (Méltók vagyunk-e Európához?) és Kenyeres Zoltán Kritika és illúzió című cikkével, folytatódik Nemeskürty válaszával; felbukkan Sötér István és Fehér Ferenc polemikus cikkeiben, az Első ének kritikai fogadtatásában s a bolgár írók vitájáról szóló beszámolóban. Említettük: nem kiemelt vitatémája ez a lapnak, inkább csak azoknak a hullámoknak a lecsapódása, amelyeket a történészek vitája, néhány [...]

Előzmény:

Élet és Irodalom, 1968. 02.17. Eörsi István: Levél egy módszerről

Élet és Irodalom, 1968. 04. 20. Eörsi István: Az ember és a múltja

Kritika, 1968. 09. Eörsi István: Felelőség és konszolidáció